

uğrattı (505/1111). 509'da (1115) Antakya hâkiminin kuşattığı Şeyzer bu kuşatmadan da kurtuldu.

Sultan b. Ali'nin Musul Atabegi İmâdüddin Zengî'nin himayesini kabul etmesinin (522/1128) ardından Şeyzer kısa süreli bir istikrar dönemi yaşadı. Ancak tehditler yeniden başladı, Börüler'den (Tuğteginliler) Şemsülmülük İsmâil şehri bir müddet kuşattı (527/1133). Kuzey Suriye'yi kontrol altına almak için sefere çıkan Bizans İmparatoru İoannes Komnenos tarafından yine başarısızlıkla sonuçlanan bir kuşatmaya mâruz kaldı (29 Nisan – 21 Mayıs 1138). Şeyzer, Receb 552'de (Ağustos 1157) meydana gelen depremde büyük yıkıma uğradı, Münkızıoğulları'nın tamamı ve daha birçok kişi hayatını kaybetti. Nüreddin Mahmud Zengî, Haçlılar'a karşı yürüttüğü mücadelede stratejik önem taşıyan şehri tamir ve tahkim ettirip yönetimini süt kardeşi Mecdüddin b. Dâye'ye verdi. Şevval 557 (Eylül-Ekim 1162) ve 22 Şevval 565 (9 Temmuz 1170) tarihlerinde geniş bir çevrede etkili olan iki şiddetli depreme mâruz kalan şehrin yönetimi 634 (1236) yılına kadar bu ailenin elinde kaldı. Selâhaddin-i Eyyûbî döneminde Eyyûbî hâkimiyetine giren şehrin emîri Sâbıkuddin Osman b. Dâye, kuvvetleriyle birlikte Haçlılar'a karşı Akkâ müdafaasına katıldı. Osman'ın torunu Şehâbeddin Yûsuf, Eyyûbî hânedan mensupları arasındaki taht mücadelesi sırasında 619'da (1222) el-Melikü'l-Muazzam İsâ'ya bağlılığını bildirdi. Ancak 629 (1232) yılı sonlarında civardaki kaleleri teftişe gelen el-Melikü'l-Azîz Gıyâseddin'i karşılamaya çıkmadı. Bu yüzden Şeyzer'i kuşatan el-Melikü'l-Azîz'in kuvvetleri karşısında direnemeyeceğini anlayınca şehri teslim etmek zorunda kaldı. Daha sonra Halep'te el-Melikü'l-Azîz'in yerine el-Melikü'l-Eşref Mûsâ'yı geçirmek isteyen muhalif grupla iş birliği yaptı. Fakat el-Melikü'l-Eşref'in kendilerine destek vermemesi üzerine diğer elebaşılarla birlikte yakalanıp Derbesâk Kalesi'nde hapsedildi ve bütün malları müsadere edildi (634/1237).

Halep Eyyûbî melikliğine bağlanan Şeyzer 638 (1241) yılında Hârizmliler'in saldırılarını bertaraf etmeye muvaffak oldu. Memlûk Sultanı I. Baybars'ın 660'ta (1262) bölgede yaptığı teftiş sırasında onarılmasını emrettiği merkezler içinde bulunması, Suriye'nin 1260'ta mâruz kaldığı Moğol istilâsı sırasında Şeyzer'in de tahrip edildiğini düşündürmektedir. I. Baybars 667'deki (1268-69) teftişi esnasında Şeyzer'i de ziyaret etti. Şeyzer, Memlûk idarî teşkilâtında Halep nâibliğine bağlandı ve Kalavun

devrinde yaklaşık bir yıl isyancı Dimaşk nâibi Sungur el-Aşkar'ın yönetiminde kaldı (679/1280-81). Daha sonraki dönemlerde emîrlar arasındaki mücadelelere sahne olan şehir bedevîler tarafından ele geçirildi ve giderek önemini kaybetti. Polonyalı Simeon'un Osmanlı fethinin hemen öncesine rastlayan seyahatinde Şeyzer'den söz etmemesi parlak günlerin geride kaldığının işareti olmalıdır.

Yavuz Sultan Selim'in Suriye'yi fethi üzerine Osmanlı topraklarına katılan bölgenin idarî yapısı yeniden tanzim edildi. Şeyzer, 926'da (1520) yapılan düzenlemede Şam beylerbeyliği Halep sancağına bağlı yirmi bir nahiyeden birinin merkezi iken 1522'de nahiyeleri Şeyzer, Kefertâb, Efâmiye ve Masyâf olmak üzere on kazaya ayrılan Halep sancağına bağlı bir kaza merkezi haline getirildiği görülmektedir. Ardından bölgede yeni düzenlemelerin yapılmasına devam edildi. 1520'de iki nahiyesi, yirmi dört köyü, iki mezraası; 933'te (1526-27) bir nahiyesi, altmış iki köyü, 303 mezraası; 1536-1550'de bir nahiyesi, eli sekiz köyü ve 333 mezraası bulunan küçük bir kasaba idi. Bölgede çıkan salgın hastalıklar sırasında göç sebebiyle nüfusunun arttığı anlaşılan Şeyzer'in sekiz köyü elliden fazla hâneye sahip olup bir pazarı, bir boyahanesi ve sayıları üç ile yedi arasında değişen değirmeni vardı. Âsi nehrinin suladığı verimli topraklara sahipti ve çevresinde arpa, buğday, darı, mercimek, nohut, pamuk, pirinç bol miktarda yetişiyordu. Sebze ve meyveleri, özellikle narı çok meşhurdur. Şeyzer 1549 yılında Halep beylerbeyliğinin kurulması üzerine önce Halep, ardından Hama kazasına bağlandı. 966'da (1559) Halep vilâyetinin Hama sancağına bağlı bir nahiyeye merkezliydi. Evliya Çelebi'nin 1059'da (1649) bölgeyi ziyareti sırasında uğradığı Hama'yı anlatmasına rağmen Şeyzer'den bahsetmemesi şehrin önemini kaybettiğini göstermektedir. XIX. yüzyılın ortalarına kadar meskûn olan şehrin kalesinin bazı bölümleri günümüze ulaşmıştır. Kale ve 2004'te tamir edilen meşhur su dolabı Suriye'nin önemli ziyaret merkezleri arasındadır. Şehrin bulunduğu yerde sadece sur duvarlarının yıkıntıları kalmıştır ve burada aynı adı taşıyan bir köy bulunmaktadır. Özellikle Münkızı emîrlarının ilim ve edebiyata olan ilgileri ve bizzat ilimle meşgul olmaları şehirde ilmi ve edebî hareketi canlandırmıştı. Şeyzer'in mâruz kaldığı şiddetli deprem için bir mersiyeye yazan Münkızıoğulları emîrlarından tarihçi İbn Münkız (*Divân*, s. 304-309) ve Celâleddin eş-Şeyzerî, Şeyzer asıllı âlimlerin en meşhurlarıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ya'kûbî, *Kitâbü'l-Büldân*, s. 324; *Hudûdü'l-âlem* (Minorsky), s. 150; İbnü'l-Kalânîsî, *Târîhu Dimaşk* (Amedroz), bk. İndeks; İbn Münkız, *el-İ'tibâr* (nşr. Philip K. Hitti), Princeton 1930, bk. İndeks; a.m.f., *Divân*, Kahire 1953, s. 305-309; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, III, 383; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, bk. İndeks; İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-haleb*, bk. İndeks; İoannes Kinnamos, *Historia* (trc. Işın Demirkent), Ankara 2001, s. 16, 17, 18; E. Honigmann, *Bizans Devletinin Doğu Sınırı* (trc. Fikret İşıltan), İstanbul 1970, s. 93, 94, 96, 104, 105, 106, 121, 125, 129, 130; a.m.f., "Şeyzer", *İA*, XI, 499-502; Ali Sevim, *Seçuklular Tarihi*, s. 80, 84, 94, 95, 138, 146, 167, 202, 209, 214, 221; Coşkun Alptekin, *Dimaşk Atabegliği* (Tuğteginliler), İstanbul 1985, bk. İndeks; Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet*, İstanbul 1987, s. 32, 35, 74, 125, 144, 305, 377-378; Enver Çakar, *XVI. Yüzyılda Halep Sancağı (1516-1566)*, Elazığ 2003, s. 18, 19, 28, 29, 33, 36-39, 49, 50, 231, 252, 253; a.m.f., "XVI. Yüzyılda Şam Beylerbeyliği'nin İdarî Taksimatı", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XIII/1, Elazığ 2003, s. 366-368; Hâşim Sâlih Menâ', "Şeyzer fi't-türâş ve't-târîh", *et-Türâşü'l-'Arabî*, sy. 65, Dimaşk 1996, s. 136-147; J.-M. Mouton, "Şayzar", *EP* (İng.), IX, 410-411; Safûh Hayr, "Şeyzer", *el-Mevsû'atü'l-'Arabiyye*, Dimaşk 2005, XI, 873-875.

 GÜLAY ÖĞÜN BEZER

ŞEYZERİ, Celâleddin

(جلال الدين الشيزري)

Ebü'l-Fezâil Celâlüddin Abdurrahmân b. Nasr(İllâh) b. Abdillâh eş-Şeyzerî et-Taberî (ö. 589/1193 [?])

Selâhaddin-i Eyyûbî devrinin Taberiye kadısı ve muhtesibi.

Muhtemelen yaşadığı dönemde ve coğrafyadaki siyasî çalkantılar yüzünden kaynaklarda hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Künyesi Ebû Muhammed, Ebû'n-Necîb ve Ebü'l-Ferec, sıfatı Cemâleddin, Takıyyüddin, Zeynüddin şeklinde de geçmektedir. Adevi ve Sehmî nisbeleri, soyunun Kureyş kabilesinin Benî Adî ve Benî Sehm kolları ile bağlantılı olduğunu göstermektedir. Ömerî nisbesi doğruu soyu baba tarafından Benî Adî b. Kâ'b'a ulaşan Ömer b. Hattâb ile akraba olduğu düşünülebilir. İran'ın Şiraz kentine nisbet edilmekle birlikte, Suriye'nin bazı bölgelerinde hüküm süren (1081-1157) Şeyzer merkezli Arap hânedanı Benî Münkız'ın kullandığı ölçülere ilişkin ayrıntılı kayıtlardan anlaşıldığı üzere (*Nihâyetü'r-rütbe*, s. 15-17) Şeyzer'e mensubiyeti daha doğrudur. Şiraz'a nisbeti muhtemelen iki şehrin adının telaffuz benzerliğinden kaynaklanmaktadır. Nebrâvî ve Tebrîzî nisbeleri de yazılı benzerliğinden (ilki Şîrâzî, ikincisi Şeyzerî ile) doğmuş olabilir. Eğiticilerin çocuklara

Ehl-i sünnet akaidini öğretmesini (a.g.e., s. 103), onları Râfizler'in ve Ebû Abdullah Hüseyin b. Ahmed İbnü'l-Haccâc en-Nîfî (ö. 391/1001) gibi Şîî şairlerinin şiirlerinden uzak tutmasını (a.g.e., s. 104-105, 113) tembihlemesi Şîa'ya karşı duruşunun, Şâfiî görüş ve kaynaklarına atıfları da (a.g.e., s. 88) bu mezhebe mensubiyetinin göstergelerindedir.

565 (1169) yılı civarında Halep'te hekimlik yapan, Selâhaddin-i Eyyübî devrinde (1171-1193) Taberiye'de (Filistin) hatiplik, muhtesiblik ve kadılıkla görevlendirilen Şeyzerî *el-Menhecû'l-meslûk* adlı eserini bu hükümdara sunmuştur (*en-Nehcû'l-meslûk*, s. 61-62). Tıpla uğraştığına göre *Nihâyetü'r-rütbe*'sinde eczacılığa, veterinerliğe, medikal ve paramedikal mesleklerle yer ayırması; Hindistan, Kuzey ve Doğu Afrika, Çin, İran, Orta Asya, Avrupa gibi bölgelerden gelen ecza ve ürünlerden mâmul parfümeri, ilaç ve preparatlara atıfta bulunması şaşırtıcı olmasa gerektir. Ayrıca eserlerinde pek çok beyit iktibas eden Şeyzerî'nin şairlik yönü de vardır. Kendi kayıtlarından 561 (1166) ve 575 (1179) yıllarında Hama'da, 560 ve 577'de Halep'te bulunduğu anlaşılmaktadır (*Ravzatü'l-kulûb*, s. 95, 97, 225, 234, 266). Şeyzerî'nin ölüm tarihi olarak bazı yeni araştırmacıların (De Slane, s. 542; Pertsch, I, 71; IV, 68, 75; Serkîs, II, 1175; Arberry, V, 1) ileri sürdüğü 565 (1170) ve Kâtib Çelebi'nin (*Keşfü'z-zunûn*, I, 209; ayrıca bk. *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 528; Kehhâle, V, 197) kaydettiği 774 (1372) yılları doğru değildir; çünkü her ikisi de Selâhaddin-i Eyyübî'nin saltanat devrinin dışında kalmaktadır. Carl Brockelmann'ın kaynak belirtmeden verdiği (*GAL Suppl.*, I, 832) 589 (1193) yılı doğruya en yakın tarihtir.

Eserleri. 1. *Nihâyetü'r-rütbe fî talebi'l-hişbe* (nşr. Seyyid el-Bâz el-Arîfî, Kahire 1365/1946; Beyrut 1969, 1401). Pazar kural ve değerlerini vurgulayan uygulamalı hisbe literatürünün Doğu İslâm dünyasında kaleme alınmış ve günümüze ulaşmış ilk örneği sayılması bakımından önemlidir. Mukaddimesindeki ifadelerle göre eser, hisbe makamından sorumlu olup icraatına meşrû dayanak teşkil edecek kısa bir rehber arayışı içindeki birinin talebi üzerine yazılmıştır. Kırk bölümden oluşan *Nihâyetü'r-rütbe*'nin tamamına yakını doğrudan pazar ahkâmıyla ilgilidir. Kitap, VI. (XII.) yüzyıl Eyyübî ticaret ve sanayi sektörlerindeki yaklaşık yetmiş yedi "lüzumlu meşhur meslek" hakkında değerli bilgiler içermektedir. Daha sonraki pratik hisbe kitapları için örnek alınması ve Faslı

Mâlîkî fakihî İbnü'l-Hâc el-Abderî'nin *el-Medhalî*, Mısırlı tarihçi Makrîzî'nin *İğâsetü'l-ümme bi-keşfi'l-gümme*'si gibi eserlerde iktibas edilmesi de önemini göstermektedir. Ayrıca kitap muhtesibin bilmesi gereken hile türleri üzerine yoğunlaşması bakımından özgündür. *Nihâyetü'r-rütbe*'yi ilk defa Joseph Freiherr von Hammer-Purgstall, Arap tarihine ilişkin on kitabı değerlendirdiği bir makalesinde tanıtmıştır (bk. bibl.). W. Behrner bazı çalışmalarında yararlandığı eseri Fransızca'ya tercüme etmiş, Luvîs Şeyho bir makalesinde yazma nüshalarından hareketle kitabın tanıtımını yapmıştır (bk. bibl.). Abdullah Tunca'nın üzerine bir yüksek lisans tezi hazırladığı (1992, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü) ve Türkçe'ye çevirdiği eseri (*İslâm Devletinde Hisbe Teşkilâtı* [İstanbul 1993]) R. P. Buckley bir giriş ve notlar ilavesiyle İngilizce'ye tercüme etmiştir (*The Book of the Islamic Market Inspector, Nihâyat al-Rutba fî Talab al-Hisba* [The Utmost Authority in the Pursuit of Hisba], Oxford 1999). 2. *el-Menhecû'l-meslûk (en-Nehcû's-sülûk) fî siyâseti'l-mülûk* (Bulak 1256; Kahire 1306, 1321, 1326; nşr. Ali Abdullah el-Mûsâ, Zerkâ 1407/1987; nşr. Muhammed Ahmed Demec, Beyrut 1414-1415/1994). Devlet yönetiminin gerekleri ve yöntemleriyle ilgili olan kitap yirmi bölümden oluşmaktadır. Yavuz Sultan Selim'in incelediği eseri Keşanlı Nahîfî Mehmed Efendi, Osmanlı Türkçesi'ne çevirmiş (*Tercemetü'n-Nehci's-sülûk fî siyâseti'l-mülûk*, Bulak 1257; İstanbul 1256, 1286), Osman Arpaçukuru bunun birinci ve altıncı bölümler arasındaki kısmını -şiirler ve hikâyelerin bazıları hariç- günümüz Türkçesine aktarmıştır (*Devlet Başkanının Nitelikleri*, İstanbul 2003). Nahîfî tercümesinin sadeleştirilmiş bir başka neşri de asıl metin yanı sıra Ebû'n-Necîb es-Sühreverdi'ye nisbet edilerek yapılmıştır (*Nehcû's-sülûk fî siyâseti'l-mülûk*, nşr. Hüseyin Algül, İstanbul 1974). 3. *Hulâşatü'l-keîlâm fî te'vîli'l-aşlâm*. Yirmi dört bölümlük bu muhtasar eseri P. Vattier Fransızca'ya (*L'oneirocrite musulmane ou doctrine de l'interprétation des songes, par Gabdorrahman fils de Nasar*, Paris 1664), Bey Benjamin Schillern Almanca'ya (*Der muslimannische Traumdeuter*, Hamburg 1702) çevirmiştir. 4. *el-İzâh fî esrâri'n-nikâh* (nşr. Muhammed Saîd et-Turayhî, Beyrut 1407/1986). Kadın ve erkeğin cinsel gizemlerinden bahseden eser her biri onar bölümlük iki cüzden oluşmaktadır. Kadınlarla ilgili ikinci kısım Krikor Amdja tarafından tıp alanındaki doktora tezinde tahkik edilip Almanca'ya çev-

rilmiştir (*Das Buch der Aufklärung über die Geheimnisse der Eheschließung. T. 2 [Kitâb al-idâh min asrâr an-nikâh] des aš-Şirâzi*, Erlangen 1976). Eserin 826 (1423) yılında, Vezir Mücürüddeve ve'd-dîn Ebû'l-Meâlî Muhammed b. Mu'tez b. Tâhir adına Nizâm-ı Müteşahhî (Münşî) tarafından *Genc-i (Kenzi'l-)Esrâr* adıyla genişletilmiş bir Farsça tercümesi yapılmış, Ahmed b. Abdülvehhâb en-Nüveyrî gibi âlimler *el-İzâh*'tan iktibaslarla bulunmuştur. 5. *Ravzatü'l-kulûb ve nüzhetü'l-muhib ve'l-maḥbûb* (ed. David Semah – George J. Kanazi, Wiesbaden 2003; İng. bir giriş ve indekslerle birlikte). D. Semah, bir makalesinde (bk. bibl.) Şeyzerî ve eserlerini tanıttıktan sonra kitabın mukaddimesinin ve ilk babının metnini yayımlamış, İbn Ebû Hâcele ve Dâvûd-i Antâkî gibi âlimler *Ravzatü'l-kulûb*'dan alıntılar yapmıştır. Her ne kadar müellif davranışını haklı gösterecek gerekçeler ileri sürmeye çalışsa da *Ravzatü'l-kulûb*'un genel üslubu bir muhtesibe yakışmayacak derecede müstehcenlik içermektedir. 6. *el-Hadâ'ik ve's-şimâr fî nevâdiri'l-kuḍât ve'l-buḥâlâ*. Kadı Necmeddin b. Ebû'l-Berekât b. Ebû Asrûn'a ithaf edilen eserde (Abbâdî, III, 68; ayrıca bk. *Ravzatü'l-kulûb*, s. 299) her ilim dalına hikâye ve şiirlerden oluşan bir bölüm ayrılmıştır. 7. *et-Tuḥfe ve't-turife*. İdarecilerin, lutufkâr, kibar ve sevecen kişilerin hediyeleşmelerine dair bu esere *Ravzatü'l-kulûb*'da atıfta bulunmaktadır (s. 193, 205).

BİBLİYOGRAFYA :

Celâleddin eŖ-Şeyzerî, *Nihâyetü'r-rütbe fî talebi'l-hişbe* (nşr. Seyyid el-Bâz el-Arîfî), Kahire 1365/1946, tür.yer.; a.m.f., *en-Nehcû'l-meslûk fî siyâseti'l-mülûk* (nşr. M. Ahmed Demec), Beyrut 1414-15/1994, s. 61-62; a.m.f., *Ravzatü'l-kulûb ve nüzhetü'l-muhib ve'l-maḥbûb* (nşr. D. Semah – G. J. Kanazi), Wiesbaden 2003, s. 95, 97, 193, 205, 225, 226, 234, 266, 299; İbnü's-Salâh, *Tabakâtü'l-fukahâ'i's-Şâfi'iyye* (nşr. M. Ali Necîb), Beyrut 1413/1992, I, 297-298; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XII, 158, 162, 190, 209; Abbâdî, *Zeylû Tabakâtü'l-fukahâ'i's-Şâfi'iyyin* (nşr. Ahmed Ömer Hâşim – M. Zeynühum M. Azeb, Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *Tabakâtü'l-fukahâ'i's-Şâfi'iyyin* içinde), Kahire 1413/1993, III, 68-69; İbn Ebû Hâcele, *Dîvânü's-şabâbe* (nşr. M. Zağlûl Sellâm), İskenderiye, ts. (Münşeâtü'l-maârif), s. 314, 318, 319, 321, 341; Dâvûd-i Antâkî, *Tezyinü'l-esvâk*, Beyrut 1416/1986, I, 171, 178, 203, 308, 356, 373; *Keşfü'z-zunûn*, I, 209-210, 719; II, 931, 1987, 1993; F. Wüstenfeld, *Geschichte der Arabischen Aerzte und Naturforscher*, Göttingen 1840, s. 100; W. M. G. de Slane, *Catalogue des manuscrits arabes de la Bibliothèque nationale*, Paris 1895, s. 542; Pertsch, *Gotha*, I, 71; III, 439; IV, 68, 75-77; Ahlwardt, *Verzeichniss*, IV, 251; V, 612; VII, 480; Serkîs, *Mu'cem*, II, 1175, 1277; Brockelmann, *GAL*, I, 603; *Suppl.*, I, 832-833; *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 528; A. J. Arberry, *The Chester Beatty*

Library, *A Handlist of the Arabic Manuscripts*, Dublin 1955, V, 1, 111; VI, 129; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, V, 197-198; Aidit Ghazali, *Islamic Thinkers on Economics, Administration and Transactions*, Kuala Lumpur 1991, I, 86-92; J. F. von Hammer-Purgstall, "Artikel VIII", *Jahrbücher der Literatur*, LXXXIV, Wien 1838, s. 145-156; W. Behrner, "Mémoire sur les institutions de police chez les arabes, les persans, et les turcs", *JA*, XV (Haziran 1860), s. 461-508; XVI (Ağustos-Eylül 1860), s. 114-190; XVI (Ekim-Kasım 1860), s. 347-392; XVII (Ocak 1861), s. 5-76; L. Şeyho, "Kitâbü Nihâyeti'r-rütbe fi talebi'l-hisbe", *el-Meşriq*, X/21 (1907), s. 961-968; D. Semah, "Rawdat al-Qulûb by al-Şayzari: A Twelfth Century Book on Love", *Arabica*, XXIV/2, Leiden 1977, s. 187-206; Abdülkerim Halife, "el-Muştalâhâtü'l-ḥadâriyye ve'l-ilmîyye fi kitâbi 'Nihâyeti'r-rütbe fi talebi'l-hisbe' li'ş-Şeyzerî", *MMLA*, sy. 81 (1418/1997), s. 34-47; R. Weipert, "Abd al-Rahmân Ibn Naşr al-Shayzari: Raudat al-qulûb wa-nuzhat al-muḥibb wal-maḥbûb. Edition Initiated by David Semah. Completed and Brought to Press by George J. Kanazi. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag 2003 ...", *ZDMG*, CLVI/2 (2006), s. 469-474. CENGİZ KALLEK

ŞEYZERÎ, Emînüddin

(أمين الدين الشيزري)

Ebü'l-Ganâim Emînüddin Müslim
b. Mahmûd b. Ni'me
b. Arslân eş-Şeyzerî
(ö. 626/1229)

Edip, şair ve astronomi âlimi.

Türk asıllı olan dedeleri Arslan ile Ni'me, Suriye'de Hama yakınlarındaki Şeyzer Kalesi'nin hâkimi Üsâme b. Münkiz'in memlükü olduğu gibi babası Ebü's-Senâ Mahmûd da onun sarayının edip ve şairleri arasında yer almış, aynı zamanda Dimaşk'taki Emeviye Camii'nde Arap grameri ve edebiyatı dersleri vermekle tanınmıştır. Emînüddin eş-Şeyzerî, Dimaşk'ta doğup büyüdü ve 590 (1194) yılı civarında Ye-

men'e gitti. Yemen Eyyübîleri Hükümdarı Muizzüddin İsmâil b. Tuğtegin'in (1197-1201) sarayında bulundu. Şeyzerî'nin Mekte'de vefat ettiği belirtilmektedir (Brockelmann, *GAL*, I, 302).

Eserleri. 1. *'Acâ'ibü'l-eş'âr ve ğarâ'ibü'l-aḥbâr*. Müellifin Yemen'de iken hazırlayıp Muizzüddin'e ithaf ettiği, yirmi beş bölümden oluşan şiir ve nesir antolojisidir. Eserin 690'da (1291) istinsah edilen yegâne nüshası Peşâver Dârü'l-ulûmî'l-İslâmiyye Kütüphanesi'nde, bunun bir kopyası Hollanda Leiden Üniversitesi Kütüphanesi'nde mevcuttur. *'Acâ'ibü'l-eş'âr*'ı Ahmed Hassân, Kahire Amerikan Üniversitesi'nde doktora tezi olarak hazırlayıp yayımlamıştır (Kahire 1950). *Keşfü'z-zunûn*'da eserin adı *'Acâ'ibü'l-esfâr ve ğarâ'ibü'l-aḥbâr*, yazarın nisbesi de Şîrâzi diye kaydedilmiştir (II, 1125). 2. *Cemheretü'l-İslâm zâtü'n-nesr ve'n-nizâm*. Müellifin 622 (1225) yılından sonra kaleme aldığı ikinci antolojisi olup Yemen Eyyübîleri'nin son hükümdarı el-Melikü'l-Mes'ûd Selâhaddin Yûsuf'un kütüphanesi için hazırlanmıştır. Sadece İslâmî dönem (I-VII./VII-XIII. yüzyıllar) nesir ve nazım ürünlerinden seçmeleri kapsadığı için *Cemheretü'l-İslâm* diye isimlendirilmiştir. Medih, gazel, iftihar, risâ, hicâ, zühd, itâb, mücün, erâciz, şekvâ, tehâni, müselles, evsaf, i'tizar, muhammes ve müveşşah, cevap ve hitap şeklinde on altı bölümden (kitab) oluşmaktadır. Her bölüm on kısma ayrılmış olup bunların ilk beşi şiir, diğerleri nesir seçmelerine tahsis edilmiştir. Nesir kısımlarında da birçok şiir bulunur. Her bölümün sonunda el-Melikü'l-Mes'ûd adına yazılmış, müellife ve oğlu Ahmed'e ait birer kaside yer alır. Müşrik Meymûn b. Kays el-A'sâ'nın Hz. Peygamber için nazmettiği ileri sürülen methiye

ile (Dâliyye) başlayan antoloji başka kaynaklarda eksik kaydedilmiş, edebî yönü yüksek birçok kasideyi ve bazı kıta ve şiirlerin şerhlerini kapsamı, özgün risâle (makale, mektup), hikâye ve anekdotları içermesi, gerek edebî metinlere gerekse o dönemin âdet ve geleneklerine dair zengin mâlûmatı, müellifin kendi hayatına dair pek çok bilgi ve anekdotu ihtiva etmesi dolayısıyla ilgi çeken bir eser olarak değerlendirilmiştir. Antolojinin Leiden Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki (nr. 480) 697 (1298) istinsah tarihli yegâne nüshasının bir mikrofilm Mecnau'l-ilmîyyi'l-Arabî Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Fuat Sezgin eserin tıpkıbasımını gerçekleştirmiştir (Frankfurt 1407/1986). 3. *'Âdâtü'n-nücûm*. Yine el-Melikü'l-Mes'ûd için yazılan eser meşhur Kurtuba takvimine çok benzeyen bir almanak niteliğindedir. Ekinokslarda (gece ile gündüzün eşitliği) 52 1/2 güneş meridyeninin yüksekliği, her ay için güneş tam tepe noktasında iken gölge uzunluklarına dair verilen bilgiler takvimin yalnız Yemen'de kullanılmak üzere hazırlanmadığına işaret etmektedir (King, *Mathematical Astronomy ...*, s. 22; *A Survey of the Scientific Manuscripts*, s. 66).

BİBLİYOGRAFYA :

Emînüddin eş-Şeyzerî, *'Acâ'ibü'l-eş'âr ve ğarâ'ibü'l-aḥbâr* (nşr. Ahmed Hassân), Kahire 1950; İmâdüddin el-İsfahânî, *Haridetü'l-kaşr: Kısmü şu'arâ'i'ş-Şâm* (nşr. Şükrî Faysal), Dimaşk 1375/1955, I, 575-579; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, III, 383; İbnü'l-Kıftî, *İnbâhü'r-ruvât*, III, 273; İbn Halikân, *Vefeyât*, II, 524-525; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1125; Brockelmann, *GAL*, I, 302; *Suppl.*, I, 460; Sezgin, *GAS*, II, 80; D. A. King, *Mathematical Astronomy in Medieval Yemen: A Bibliographical Survey*, Malibu 1983, s. 22; a.mlf., *A Survey of the Scientific Manuscripts in the Egyptian National Library*, Winona Lake 1986, s. 66; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), VII, 223; Ömer Rızâ Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, Beyrut 1414/1993, III, 852; Halil Merdem Bek, "Cemheretü'l-İslâm zâtü'n-nesr ve'n-nizâm", *MMIADm.*, XXXIII/1 (1377/1958), s. 3-20; R. Sellheim, "al-Şayzari", *EP* (İng.). IX, 411. RAHMI ER

ŞİHNE

(bk. ŞAHNE).

ŞIRNAK

Doğu Anadolu bölgesinde şehir ve bu şehrin merkez olduğu il.

Bir kesimi Güneydoğu Anadolu, diğer kesimi Doğu Anadolu bölgesinde bulunan aynı adlı ilin merkezi olan Şirnak şehri, Güneydoğu Toroslari adı verilen dağ silsile-

Şirnak'tan bir görünüş